

Markus Jäntin mielestä suomalainen verokeskustelu on liiaksi keskittynyt tuloveroihin. Tavaroiden ja palveluiden regressiivisten verojen tarkastelu viittaa siihen, ettei verotuksen painopistettä pitäisi siirtää enemmän välillisen verotuksen suuntaan.

Välillisen verotuksen kohtaannon kehityksestä Suomessa 1985–2006

Tuloerot ovat Suomessa kasvaneet vuoden 1995 jälkeen ripeästi. Alentunut tuloverotus on tähän keskeinen syy. Varsin regressiivisten hyödykeverojen ottaminen huomioon muuttaa kuvaa julkisen varainkannon kohdentumisesta, ja verojärjestelmämme ei tässä valossa ole kovin progressiivinen.

Markus Jäntti
Professori
Tukholman yliopisto
markus.jantti@iki.fi

Tulonjaon kehitys Suomessa ja välittömän verotuksen vaikutukset siihen on vuodesta 1966 lähtien dokumentoitu varsin seikkaperäisesti (Uusitalo 1989; Suoniemi 1999; Riihelä ym. 2005a, 2005b, 2008, 2009; Riihelä, Sullström ja Suoniemi 2007). Suhteellinen eriarvoisuus aleni nopeasti vuodesta 1966 vuoteen 1981. Se ei juuri muuttunut 1980-luvulla, mutta se alkoi 1990-luvun laman jälkeen kasvaa melko voimakkaasti. Tuolloin ratkaisevan

Kiitän Jukka Pirttilää, Marja Riihelää ja Risto Sullströmiä hyödyllisistä kommenteista. Totean varmuuden vuoksi, että kirjoituksessa esitetyistä tulkinnoista, näkemyksistä ja mahdollisista virheistä vastaan minä yksin.

tärkeä muutos oli vuoden 1993 veroreformi, jossa siirryttiin ansio- ja pääomatulojen osalta erillisiin verojärjestelmiin.

Tässä artikkelissa esitellään tulonjaon kehitystä Suomessa 1980-luvun loppupuoliskolta vuoteen 2006 asti kiinnittäen erityistä huomiota tulojen muutokseen tulonjaon eri osissa. Tarkastelussa ovat mukana niin kotitalouksien maksamat välittömät kuin välillisetkin verot¹, mut-

¹ Välittömiin veroihin ovat kuuluneet sellaiset kuin ansio- ja pääomatulovero sekä varallisuus-, perintö-, lahja- ja kiinteistöverot. Välillisistä veroista merkittävin on arvonlisävero, ja lisäksi niihin kuuluvat tuote- ja tuontiverot miinus tuotetukipalkkiot. Tuoteveroista tärkeimpiä ovat energia-, auto-, alkoholi- ja tupakkaverot.

ta siinä keskitytään välillisen verotuksen kohtaantoon ja kuinka se on mahdollisesti muuttanut sitä kuvaa tulonjaon muutoksista, jonka aiempi välittömien verojen tarkastelu on antanut.

Aineisto ja menetelmät

Tässä esitetyt tulonjaon tunnusluvut on laskettu Tilastokeskuksen Tulonjakotilaston (TJT) palveluaineistojen mikroaineistoista vuosilta 1989–2006 ja Kotitaloustiedustelun (KT) aikasarja-aineistoista vuosilta 1985, 1990, 1994–96, 2001 ja 2006. Aineistot on muunnettu vuoden 2008 euroiksi elinkustannusindeksillä. Sekä TJT:ssä että KT:ssä tulot on aggregoitu (laskettu yhteen) kotitalouksittain. Tulomuuttujat on muunnettu eri kotitaloustyyppien välillä vertailukelpoisiksi käyttäen nk. Citro-Michael-tyyppistä kulutusyksikköasteikkoa parametriarvoilla, jotka ovat varsin lähellä ns. vanhaa OECD-asteikkoa. Yksi lapsi vastaa 0,75:tä aikuista, ja tarpeiden kasvun jousto perheeseen suhteen on 0,8 (Bradbury ja Jäntti 2001). Tunnusluvut on laskettu henkilöpainoilla, joina on käytetty kotitalouden painokerrointa kertaa sen jäsenten lukumäärä, joten niiden summa yhtyy väestön kokoon. Tausta-aineistot ja menetelmät ovat täysin standardeja tulonjakotutkimuksessa.

Vakiintuneen tarkastelutavan mukaan keskeinen tulomuuttuja on käytettävissä oleva tulo, jonka osatekijöitä ovat

- palkkatulo
- + yrittäjätulo
- + omaisuustulo
- = *tuotannontekijätulot*
- + tulonsiirrot
- = *bruttotulot*
- välittömät verot
- = **käytettävissä oleva tulo**

Yo. jaottelua käytetään käytettävissä olevan tulon komponenttien jakauman esittelyssä.

Periaatteessa olisi mielenkiintoista tarkastella käytettävissä olevan tulon ohella

myös julkisten palveluiden nettohyödyllä (palvelun arvon ja palvelumaksun ero) lavennettua tulokäsitettä. Tietopohja (KT) on kuitenkin riittämätön tällaisen lavennetun tulokäsitteen jakauman *muutosten* tarkastelemiseen.

Tarkastelen sekä välittömien (tulo)verojen että välillisten verojen jakautumista tulonjaon mukaan. Välilliset verot olen laskenut KT:n aineistosta käyttämällä kulutuksen nk. COICOP-luokituksen 27-luokkaista jaottelua yhdistettynä Tilastokeskuksessa kotitaloussektorin panos-tuotos-taulujen pohjalta lasketuihin välillisiin veroasteisiin.² Jokaiselle kotitaloudelle on siis arvioitu heidän maksamansa välilliset verot heidän kuluksensa pohjalta. Välittömät ja välilliset veroasteet on laskettu käyttämällä bruttotuloja (= tuotannontekijätulot + tulonsiirrot) veropohjana.

2 Välilliset verot on vuoden 2006 Kulutustutkimukseen otettu vuoden 2005 tauluista, koska vuoden 2006 tauluja ei vielä ole laskettu. YK:n tilastomenetelmäyksikön määrittämä COICOP on lyhenne englannin kielen ilmaisusta "Classification of Individual Consumption According to Purpose" eli siinä on kulutus luokiteltu käytön mukaan.

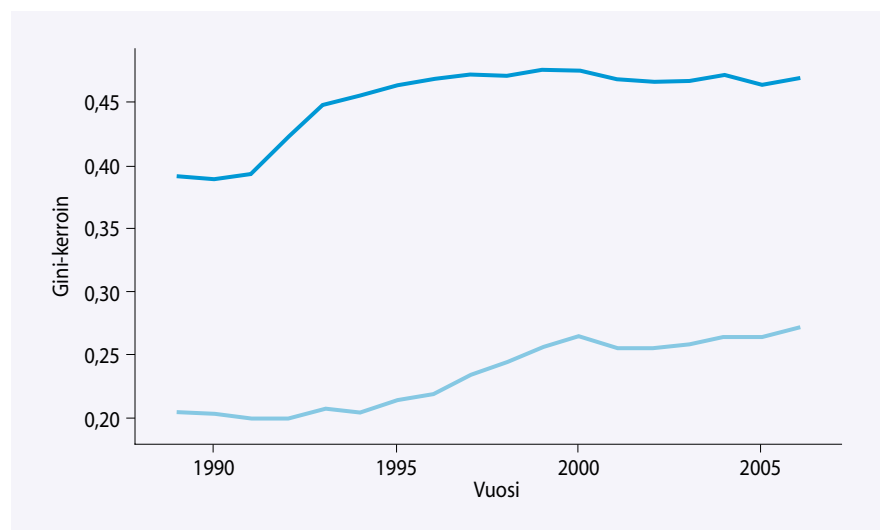
Tulonjaon muutokset

Tuotannontekijätulojen ja käytettävissä olevien tulojen eriarvoisuus Gini-kertoimella³ mitaten näkyy kuviossa 1. Markkinoiden tuottama (siis tuotannontekijätuloissa mitattu) eriarvoisuus nousi varsin jyrkästi 1990-luvun laman alussa työttömyyden seurauksena, ja se jatkoi hitaampaa kasvua vuoteen 2000 asti, jonka jälkeen eriarvoisuus on hiljalleen laskenut. Käytettävissä olevissa tuloissa mitattu eriarvoisuus taas peräti laski hie-man 1990-luvun alussa, mutta se alkoi kasvaa nopeasti 1990-luvun puolivälin jälkeen. 2000-luvun alussa käytettävissä olevien tulojen eriarvoisuus laski hie-man, mutta se on vuoden 2002 jälkeen taas hitaasti kasvanut. Kaiken kaikkiaan aikavälillä 1989–2006 sekä markkinoiden tuottamat tuloerot että julkisen sektorin verotuksen kautta suorittaman uudelleenjaon jättämät erot ovat kasvaneet suurin piirtein saman verran.

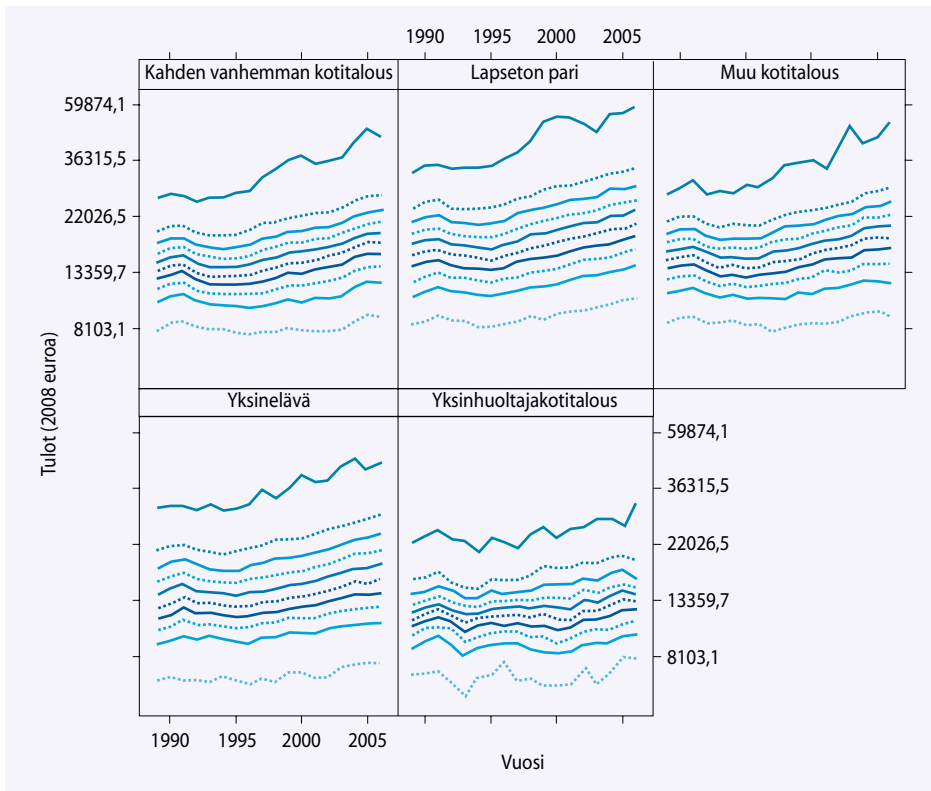
Suhteellista eriarvoisuutta pidetään usein toisarvoisena tulonjaon kehityksen

3 Gini-keroiin on yleisesti käytetty tulonjaon mittari, joka voi saada arvoja 0:n ja 1:n väliltä. Tulonjako on sitä epätasaisempi (eriarvoisempi) mitä lähempänä Gini-keroiin on ykköstä.

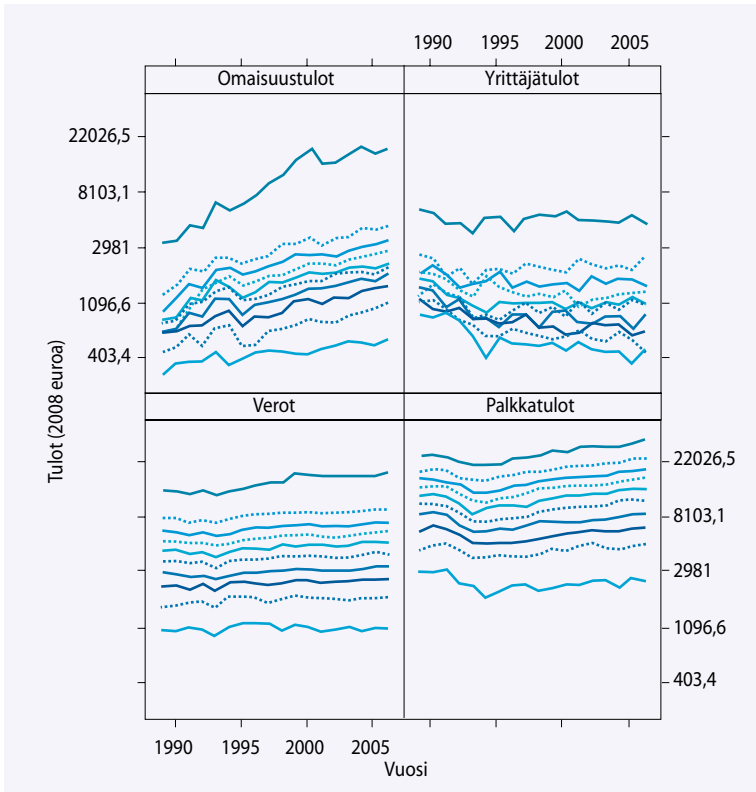
Kuvio 1. Tulonjaon kehitys 1989–2006 – tuotannontekijätulojen ja käytettävissä olevien tulojen Gini-kertoimet.

Kuvio 2. Käytettävissä olevat tulot eri kotitaloustyypeissä tulokymmenyksittäin 1989–2006 (TJT).

Kuvio 3. Tuloerien kehitys käytettävissä olevien tulojen kymmenysten mukaan 1989–2006.

kuvaajana, koska tulokakun kokoa (ja siksi keskimääräistä tuloa) pidetään tärkeämpänä kuin kakun jakaumaa. Tästä seuraa, että suhteellisen eriarvoisuuden muutoksia vähätellään. Suhteellinen eriarvoisuus kuitenkin on suorassa yhteydessä talouskasvun jakaantumiseen tulonjaon eri osiin. Suhteellisen eriarvoisuuden muutos siis ilmentää muutoksia siinä, missä kohtaa tulonjakoa tulojen kasvu eli talouskasvu toteutuu.

Tulonjaon kehitys eri kotitaloustyypeissä ilmenee kuviosta 2. Koko tulonjaon tasolla näkyneen ylimmän tulokymmenyksen⁴ irtiotto toistuu selvimmin ryhmässä lapseton pari. Toisaalta ja ei kovin yllättävästi yksinhuoltajakotitaloudet – joita aineistossa on harvakseltaan – ovat jääneet selvästi tämän kehityksen ulkopuolelle.

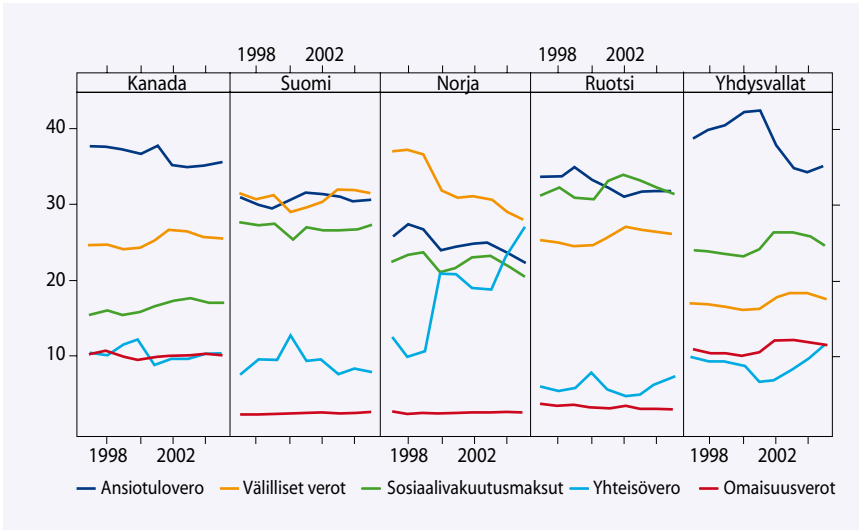
Kuvio 3 näyttää käytettävissä olevien tulojen eri kymmenyksille laskettujen tulojen osatekijöiden

kehityksen. Kuviosta käy ilmi muutama seikka, jotka valottavat käytettävissä olevien tulojen kehitystä. Palkkatulot ovat kasvaneet melko tasaisesti eri vuosina suuressa osassa tulonjakoa, ja ne vastaavat eri vuosina merkittävästä osasta jokaisen tulokymmenyksen kokonaistulosta.

Omaisuustulot taas kasvoivat varsinkin ylimmissä tuloryhmissä varsin reipasta tahtia 1990-luvun puolivälistä 2000-luvun alkuun, jonka jälkeen kasvuvauhti hieman tasoittui. Rikkaimman kymmenyksen tulojen keskiarvon kehityksessä ei 2000-luvulla omaisuustuloilla enää ollut yhtä merkittävää roolia. Toisaalta yrittäjätulot eivät myöskään ole sanottavammin kohonneet oikeastaan koko periodilla. Korkeimpien tulojen irtiotto näyttäisi siis olevan jokin kombinaatio omaisuustulojen ja palkkatulojen kehityksestä. Merkille pantavaa on myös, että välittömät verot, jotka 1990-loppua kohden kasvoivat ylimmissä tulo-

4 Tulokymmenykset eli –desiilit saadaan siten, että asetetaan tulonsaajat nousevaan järjestykseen heidän tulojensa mukaan ja jaetaan 10 prosentin välein 10 eri kymmenykseen.

Kuvio 4. Verokertymien rakenne eräissä OECD-maissa.

ryhmässä, ovat 2000-luvulla kasvaneet maltillisesti, jos lainkaan.

Verojen kohtaanto

Verojen kohtaannosta puhuttaessa on tärkeä pitää mielessä, että välittömien verojen lisäksi julkinen sektori kerää sekä työnantajamaksuja että välillisiä veroja. Eri mailla on varsin erilaiset painotukset verotuksessaan (kuvio 4). Sen vuoksi pel-

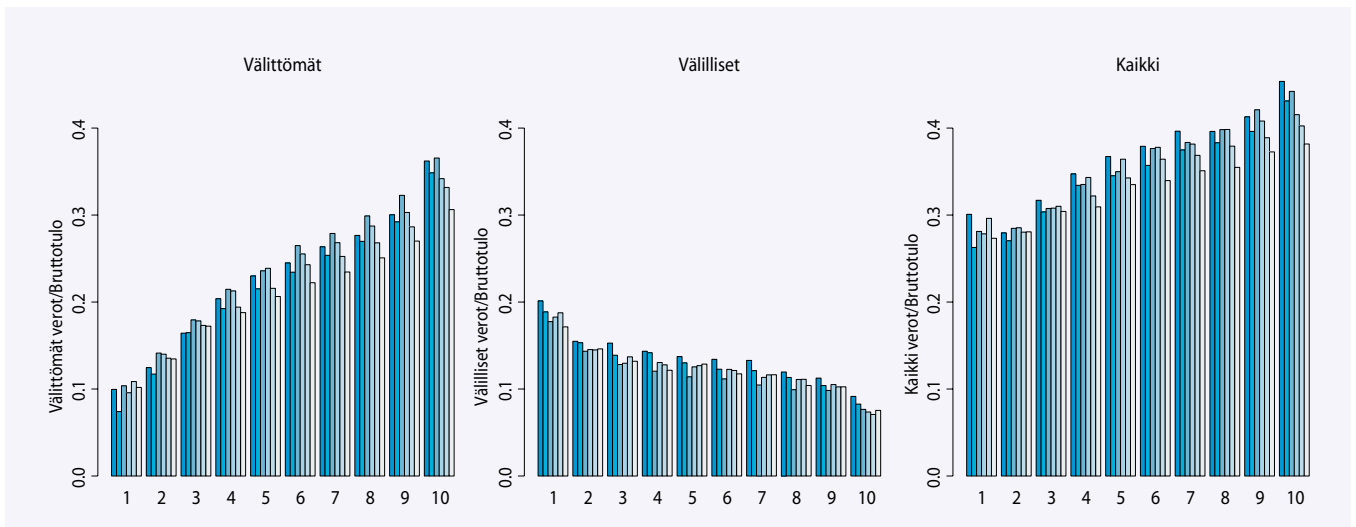
kästään tuloveron kohtaannon ja progression/progressiivisuuden tarkastelu saattaa olla varsin harhaanjohtavaa. Pohjoismaissa, myös Suomessa, hyödykeverot eli välilliset verot näyttävät varsin merkittävää roolia.

Kuvioon 5 on piirretty välittömät ja välilliset verot sekä näiden summa suhteessa veropohjaan bruttotulojen kymmenryhmien mukaan niin, että verasteen muutos kussakin ryhmässä yli ajan kävisi ilmi. Välittömät veroasteet

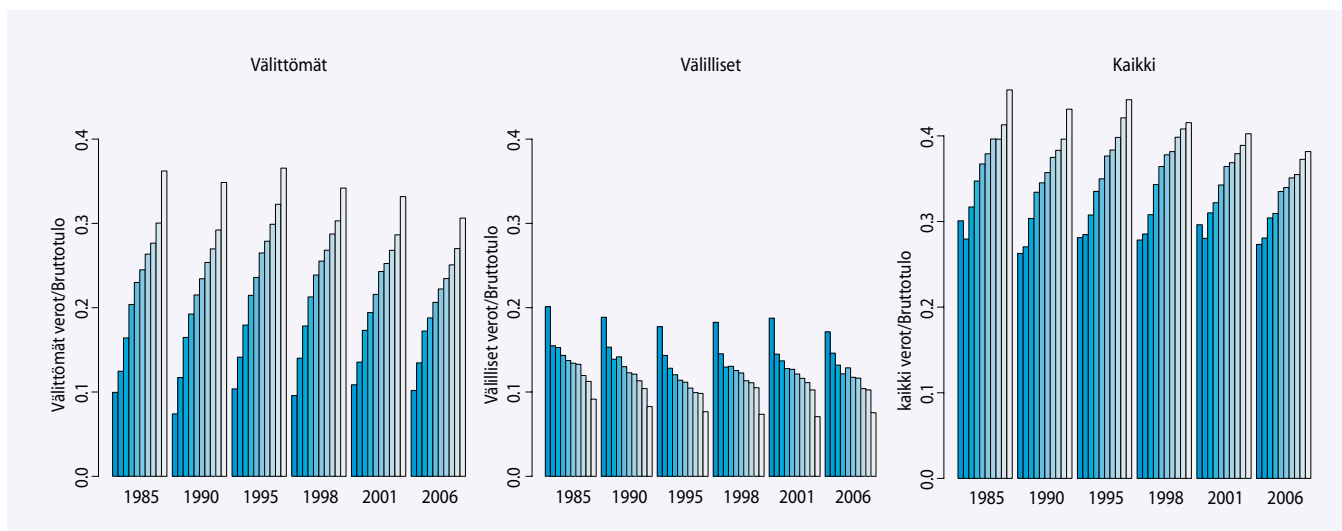
ovat ajan myötä laskeneet. Lasku on ollut suurinta ylemmillä tuloryhmillä. Välillisten veroasteiden muutos yli ajan on ollut melko hajanaista. Veroasteet ovat laskeneet hieman alimmassa ja ylimmässä kymmenryhmässä; muissa ryhmissä veroasteet eivät sanottavasti ole muuttuneet. Yhteenlasketut veroasteet sen sijaan ovat kolmessa alimmassa tulonsaajakymmenyksessä joko pysyneet suurin piirtein samalla tasolla tai hieman nousset, kun taas kokonaisverorasitus on sitä ylemmissä kymmenyksissä taas laskenut. Ylimmässä ryhmässä verorasitus on laskenut yhteensä noin 6 prosenttiyksikköä vuodesta 1995, mitä voi verrata alimman kymmenyksen verorasituksen vajaan prosenttiyksikön kevenemiseen. Kun huomioon otetaan tulojen varsin erilaiset kasvuvauhdit (vrt. yllä), on veronmaksukykyyn nähden kokonaisverorasituksen jakauma muuttunut vuosien varrella melkoisesti.

Kuvioon 6 on piirretty samat pylväät niin, että verojen koko profiili eri vuosina näkyisi yhdellä silmäyksellä. Välittömien verojen skaala on selvästi supistunut ja progressio laskenut, kun taas välillisten verojen profiili ei juuri ole varsinaan vuoden 1985 jälkeen muuttunut. Välillisten ja välittömien verojen sum-

Kuvio 5. Välilliset ja välittömät veroasteet desiliryhmän mukaan – muutokset yli ajan.

Kuvio 6. Välilliset ja välittömät veroasteet desiliiryhmän mukaan – muutokset veroasteen profiilissa.

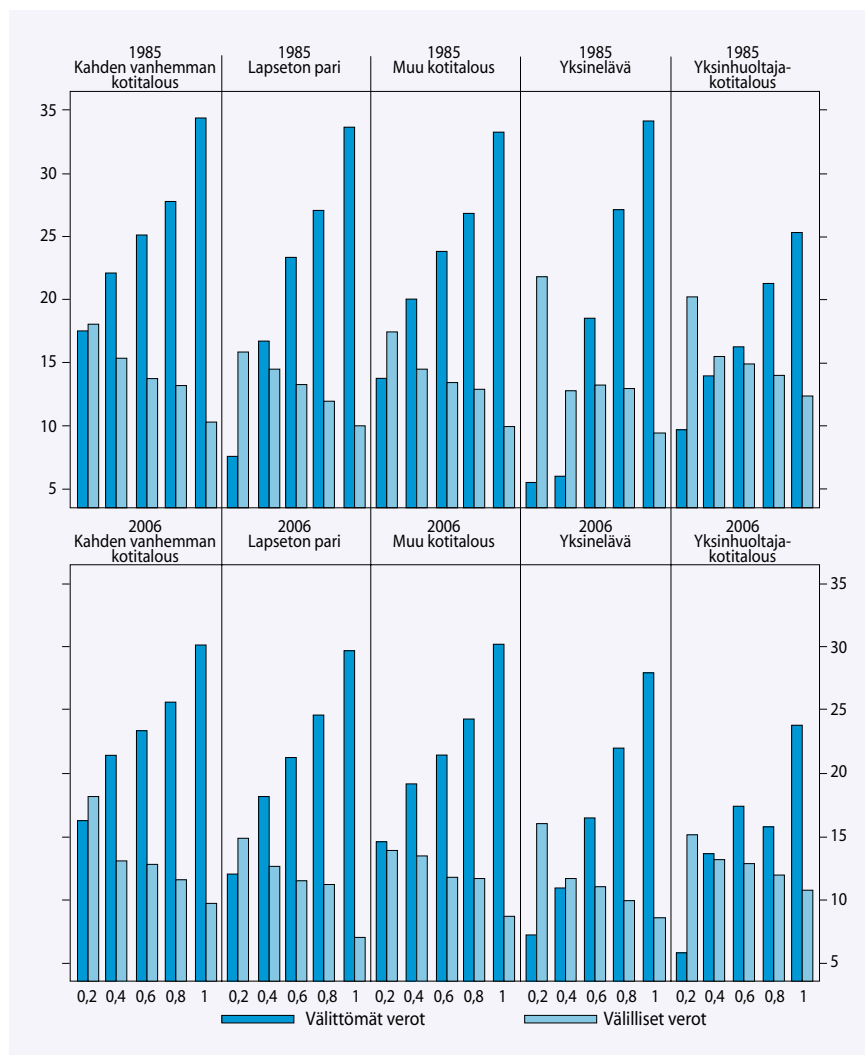

man profiilissa on silmämääräisesti arvioiden varsin niukasti progressiota, ja sekin näyttäisi vähenevän yli ajan. Kaikkina vuosina tällä tavalla laskettu profiili ei edes ole kaikkialla progressiivinen siinä mielessä, että keskimääräinen veroaste olisi tulojen suhteen kaikkialla eivähenevä. Formaali analyysi verotuksen progressiivisuudesta vahvistaa tämän käsityksen (Jännti 2005).

Kuviossa 7 näkyvät välittömien ja välillisten verojen veroasteet käytettävissä olevien tulojen kvintiiliryhmissä (viidenneksissä) eri kotitaloustyypeissä vuosina 1985 ja 2006. Yksinhuoltajakotitalouksilla verorasitus näyttäisi hieman lieventyneen yli ajan. Välittömät verot eivät tosin näiden tulosten mukaan ole progressiivisia yli koko tulojakauman, koska 4. tuloviidenneksen veroaste on alempi kuin 3. viidenneksen. Toisaalta 1. ja 2. viidenneksen välillä veroaste nousee varsin paljon, eli näillä ryhmillä progressio on noussut.

Välilliset verot ovat jonkin verran laskeneet, varsinkin alimman viidenneksen osalta, ja verot ovat ehkä yksinhuoltajille hieman vähemmän regressiivisiä kuin aiemmin. Kuvion keskeisin viesti on kuitenkin se, että välillisten verojen jättäminen verojen kohtaannon tarkastelun ulkopuolelle johtaa karkeasti harhaiseen

Kuvio 7. Veroasteet kvintiiliryhmän ja kotitaloustyyppin mukaan.

käsitykseen julkisen sektorin varainkanon jakaantumisesta tulojen mukaan.

Suomessa on vakiintunut käsitys siitä, että meidän verotuksemme olisi varsin progressiivista. Välittömien verojen osalta verotuksemme onkin kohtuullisen progressiivista ja siksi tuloeroja tasoittavaa. Tämä tasoittava vaikutus on kuitenkin vuosien saatossa vähentynyt jyrkästi veronalennusten ja eriytetyn verojärjestelmän vuoksi. Välillinen verotus on kuitenkin tasoltaan Suomessa varsin merkittävää, ja taloustaantumaa aiheuttamaa budjettivajetta esitetään usein täytettäväksi juuri välillisiä veroja nostamalla. Koska välillinen verotus on vahvasti regressiivistä, uhkaa verojärjestelmämme kokonaisuudessaan menettää tuloeroja tasoittavan vaikutuksensa. ■

KIRJALLISUUS

Bradbury, B. & Jäntti, M. (2001), Child Poverty across Twenty-five Countries, teoksessa Bradbury, B. & Jenkins, S.P. & Micklewright, J. (Eds.): *The Dynamics of Child Poverty in Industrialised Countries*, Cambridge: Cambridge University Press, 62–91.

Jäntti, M. (2005), *The Distribution of the Tax Burden in Finland 1985–2001*, unpublished manuscript, Åbo Akademi.

Riihelä, M. & Sullström, R. & Suoniemi, I. (2007), Tuloerojen kehitys ja verotus, teoksessa Taimio, H. (toim.): *Taloukasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?*, Helsinki: TSL, 65–84.

Riihelä, M. & Sullström, R. & Tuomala, M. (2005a), Trends in Top Income Shares in Finland, VATT Discussion Papers 371.

Riihelä, M. & Sullström, R. & Tuomala, M. (2005b), Kuponginleikkaajien paluu: ylimmät tulot ja niiden verotus, *Talous & Yhteiskunta*, 33:4, 14–20.

Riihelä, M. & Sullström, R. & Tuomala, M. (2008), "Väärä välitön verotus": Miksi ansiotulojen ja pääomatulojen verotuksen välinen kuilu on herättänyt huomiota vasta nyt? *Talous & Yhteiskunta*, 36:4, 52–59.

Riihelä, M. & Sullström, R. & Tuomala, M. (2009), Miten suurituloisia pitäisi verottaa? *Talous & Yhteiskunta*, tässä numerossa.

Suoniemi, I. (1999), Tulonjaon kehitys Suomessa ja siihen vaikuttavista tekijöistä 1971–1996, *Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia* 76.

Uusitalo, H. (1989), *Income Distribution in Finland*, Studies No. 148, Helsinki: Central Statistical Office of Finland.